

6D110200 - «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған Айтмағанбет Перизаттың «Мұнай-газ өндіруші аймақ тұрғындары денсаулығы қалыптасуының медициналық-әлеуметтік аспектілері (Жанажол мұнай-газ кешені мысал ретінде)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ШҚІРІ

№	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін белгілеу қажет)	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<p>1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен номері);</p> <p>2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы)</p> <p>3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)</p>	<p>Диссертациялық зерттеу жұмысы Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігінің мақсаттық қаржыландырылуы бойынша жүзеге асырылған «Қазақстан Республикасының экологиялық қолайсыз аймақтарының экологиялық жүктемесін азайтудың, медициналық қамтамасыз етудің, халықты әлеуметтік қорғаудың және сауықтырудың ғылыми-әдіснамалық негіздерін әзірлеу» (мемлекеттік тіркеу номері 0117РК00026) ғылыми-техникалық бағдарламасы аясында орындалған.</p>
2.	Ғылымға маңыздылығы	<p>Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.</p>	<p>Автордың диссертациялық жұмысының мақсаттары мен міндеттері бойынша алынған зерттеу нәтижелері мен қорытындысы ғылымға елеулі үлесін қосады. Мұнай - газ кешені аймағы тұрғындар денсаулығының қалыптасуындағы медициналық, әлеуметтік және өндірістік аймақ болғандықтан экологиялық аспектілер зерттелген. Тұрғындар денсаулығының мәселесі, атап айтқанда әлеуметтік - экономикалық аспектілердің сипаттамаларын және халықтың өмір сүру сапасын</p>

		<p>бақылау тобымен салыстырмалы бағаласа, сондай-ақ оларға ауаның ластану факторының үлесін анықтаған.</p> <p>Диссертацияда канцерогенді емес экологиялық қауіптің ерлер мен әйелдердің денсаулығына әсер етуіне өндіріс орындарының шалғайлығы ғана емес, елді мекендердің аумақтық ерекшеліктері де әсер ететіні дәлелденді. Тереңдетілген медициналық тексеру мен назар аударуды қажет ететін психологиялық жағдайдың көрсеткіштері арасындағы статистикалық маңызды корреляция көрсетілген. Техногендік фактордың әсері халықтың денсаулығының жай-күйіне әсерін күшейтіп қана қоймайды, сонымен қатар өмір сүру сапасын айтарлықтай төмендетеді, бұл экологиялық қауіп әсерін басқару аспектілерінің бірі болуы мүмкін.</p> <p>Тұрғындардың өмір сүру сапасын, және олардың әлеуметтік-экономикалық жағдайларын сараптау, сондай-ақ денсаулық жағдайын және атмосфералық химиялық заттардың әсерін бағалау арқылы зерттеудің ретроспективті және бір сәттік көлденеңді зерттеу дизайны арқылы олардың қоршаған ортаға әсер ету ерекшеліктерін ғана емес, тұрғындардың денсаулығына әсерін, сонымен қатар атмосфераның ластану деңгейі бойынша аймақтық экологиялық қауіптер анықталды.</p>
3.	Өзі жазу принципі	<p>Диссертациялық жұмыс ғылыми-техникалық бағдарлама аясында жүргізілгеніне қарамастан, автор зерттеу бөлімін жоспарлауға және рәсімдеуге қатысты, материалды өз бетінше жинаған, заманауи талдау әдістерін қолдана отырып өңдеген, талдау жасаған. Атмосфералық ауаның ластану деңгейін анықтауды және ғылыми жарияланымдарды статистикалық өңдеу, талдап және мәліметтерді топтастыру, тұрғындарға арасында сауалнаманы өзі жүргізген. Диссертацияның барлық бөлімдерінің құрылымында логикалық байланыс бар.</p> <p>Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған</p>

<p>4. Ішкі бірлік принципін</p>	<p>4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.</p>	<p>Қазіргі уақытта медицина, әсіресе профилактикалық медицинаның маңызды және күрделі мәселелердің бірі - денсаулық жағдайындағы өзгерістердің қоршаған орта факторларының әсерімен байланысын орнату және анықтау. Мұнай-газ өндірісінің әсерінен тұрғындар денсаулығы жай-күйінің өзгеруінің сандық және сапалық көрсеткіштерін айқындау аумақтық, әсіресе жергілікті деңгейлерде тұрғындар денсаулығын қорғау саласындағы саясаттың негізгі бағыттарын әзірлеу үшін негіз болады.</p> <p>Сондай-ақ өндіріс деңгейінде тұрғындардың техногендік факторлардың қолайсыз әсерін жою немесе азайту бойынша оңтайлы басқару шешімдерін қабылдау, тұрғындар денсаулығын қоршаған ортаның қолайсыз факторларының әсерінен қорғау мемлекет саясатының тұрақты даму шеңберіндегі маңыздылығын ескерсек, зерттелетін аймақтардың нақты экологиялық жағдайын зерттеу, әлеуметтік-экономикалық жағдайына баға беру және ересек тұрғындардың өмір сапасы мен денсаулық жағдайының экологиялық қауіп факторларының әсеріне тәуелділігінің сапалық-сандық көрсеткіштерін алу маңызды. Осы себепті, Айтмағанбет Перизаттың диссертациялық жұмыс тақырыбының өзектілігі жоғары деп бағалаймын.</p>
	<p>4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды 1) айқындайды; 2) жартылай айқындайды; 3) айқындамайды</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың мазмұны оның тақырыбын айқындайды, зерттеу жұмысының мазмұнында тақырыпқа қатысты әдеби шолу, зерттеу әдістері, зерттеу нәтижелері, зерттеу қорытындысы мен ұсыныстары және қолданылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалар берілген.</p>
	<p>4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді; 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді</p>	<p>Диссертациялық зерттеу жұмысының мақсаты мен міндеттері тақырыпқа сәйкес келеді және ұсынылған мақсат пен міндеттер зерттеу жұмысын толық айқындайды.</p>

	<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) жартылай байланысқан; 3) байланыс жоқ</p> <p>4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидағтар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар; 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сiлтемелеріне негізделген</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың ішкі үйлесімділігі жоғары дәрежеге ие. Автор зерттелетін мәселе бойынша отандық және шетелдік әдебиеттерге әдеби шолу жасай отырып, диссертацияның өзектілігін, мақсаттары мен міндеттерін тұжырымдады. Материалдар мен әдістер қойылған міндеттерді шешуге бағытталған. Зерттеу нәтижелеріне сәйкес зерттеу қорытындысы, тұжырымдамасы, ұсыныстары берілген.</p> <p>Автормен зерттеу жұмысының нәтижесі бойынша «Мұнай-газ өндіруші аймақ тұрғындарының денсаулығын бағалау (Жаңажол мұнай-газ кешені мысал ретінде)» әдістемелік нұсқама дайындалып (АЕК «Мараг Оспанов атындағы БҚМУ») Академиялық кеңесінде бекітілген №7, 16.06.2021ж.) келесідей мекемелерге ұсынылып, енгізу жасалған: Ақтөбе облысы Денсаулық сақтау басқарма (№193, 27.10.2021ж.); «ҚКБК - Ақтөбемұнайгаз» АҚ (№195, 28.10.2021ж.); ДСМ СЭБ комитетінің Ақтөбе облысы санитарлық-эпидемиологиялық бақылау департаменті (№194, 27.10.2021ж.).</p> <p>Автордың ұсынған қағидағтары профилактикаға бағытталған және оның тиімділігін бағалау көрсеткіштері мен критерийлеріне негізделген.</p>
<p>5. Ғылыми жаңашылдық принципі</p>	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидағтар жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>Зерттеу жұмысында алынған нәтижелер, қорытынды, тұжырымдама, диссертацияны қорғауға ұсынылған негізгі ережелер қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау салаларының ғылым бағытына өзіндік үлесін қосады.</p> <p>Зерттеу жұмысында алынған қорытындыларды жаңа деп есептеймін, себебі 1,2 - зерттеу міндеттерінің нәтижелері бойынша мұнай-газ өндіріс аймағындағы тұрғындардың әлеуметтік, экономикалық жағдайлары мен өмір сапасына, денсаулық жағдайларына қатысты алынған зерттеу нәтижелері толығымен жаңа. Қоршаған ортаға қатысты қарастырсақ, аймақтар территориялық</p>

		<p>5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p> <p>5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>ерекшеліктерге ие, өндірістік аймақтар пен қатар Арал теңізіне қатысты елімізде дағдарыс алды аймақтарға жатады және біріктірілген зерттеулер тереңнен жүргізілмегендіктен 3,4 - зерттеу міндеттерінің нәтижелерін де жаңа деп есептеймін</p> <p>Алынған зерттеу нәтижелеріне сәйкес диссертацияның қорытындылары жаңа болып табылады.</p> <p>Диссертациялық жұмыстағы автордың басқару шешімдерін қолдануы жаңа және негізделген болып табылады. Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, автордың жасаған әдістемелік нұсқамасы мұнай-газ өндірісі аймағындағы тұрғындар денсаулығын қорғау мен өмір сапасын арттыруда, қоршаған ортаны қорғауда тиісті мекемелерге басқару шешімдерін қабылдауда кілттік негіз бола алады.</p>
<p>6. Негізгі қорытындылардың негізділігі</p>	<p>Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research және өнертану және гуманитарлық бағыттары бойынша)</p>	<p>Автор барлық қорытындыны статистикалық дәлелдемелерге (аналитикалық сараптама, Пирсон критерийі, prevalence ratio, логистикалық регрессия, Спирменнің рангтік корреляциясы) негіздей отырып жазған. Сонымен қатар, алынған қорытындылары жинақталған зерттеу материалдарына, зерттеу әдістеріне және жоғары сапалы зерттеулер мен жүйелі шолулар жасауға мүмкіндік беретін рецензияланған отандық, шетелдік ғылыми әдеби көздерден тұратын ғылыми тұрғыда негізделген.</p>	

7.	Қорғауға шығарылған негізгі қағида ттар	<p>Әр қағида т бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Қағида т дәлелденді ме?</p> <p>1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді</p> <p>7.2 Тривиальды ма?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.3 Жаңа ма?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі:</p> <p>1) тар; 2) орташа; 3) кең</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Автор диссертациялық жұмысында зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, үш негізгі қағида ттарды ұсынған:</p> <p>1. бірінші ұсынылған қағида т бойынша, аурушандылықтың алғаш рет тіркелуінің 5 жылдық көрсеткіштеріне, тереңдетілген медициналық тексеріс нәтижелерін статистикалық талдау арқылы дәлелді түрде ұсынған, тривиальды емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, жарияланымда дәлелденген.</p> <p>2. екінші ұсынылған қағида т бойынша, атмосфералық ауасындағы химиялық заттарды газоанализатор аспабымен өлшеу және қоршаған ортаға тасалатын тастандылар мен атмосфералық ауадағы химиялық заттардың 7 жылдық көрсеткішін статистикалық талдау арқылы дәлелді түрде ұсынған, тривиальды емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, жарияланымда дәлелденген.</p> <p>3. үшінші ұсынылған қағида т бойынша, тұрғындардың әлеуметтік – экономикалық жағдайын және өмір сапасын анықтауда жүргізілген сауалнамасы нәтижесін статистикалық талдау арқылы дәлелді түрде ұсынған, тривиальды емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, жарияланымда дәлелденген.</p> <p>Ережеге сәйкес келесі ғылыми жұмыстар жарияланды: Scopus ғылыми ақпараттық базасында 1 мақала; Қазақстан Республикасының білім және ғылым саласындағы комитеті ұсынған басылымдарда 3 мақала; 1 әдістемелік нұсқама әзірленді; халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда 6 тезистер жарияланды, нәтижелері жақын және алыс шетелдердің 5 конференцияларында баяндамалармен талқыланды.</p>
8.	Дәйектілік принципі Дереккөздер мен	8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған	<p>Диссертациялық жұмыста қолданылған әдістемелер барлық міндеттің әр қайсысына негізделіп бөлімдерге бөліп түсінікті жазған., Зерттеу жұмысында регрессивті</p>

<p>ұсынылған ақпараттың дәйектілігі</p>	<p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) ия; 2) жоқ</p> <p>8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді): 1) ия; 2) жоқ</p> <p>8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған</p> <p>8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз</p>	<p>және бір сәттік көлденеңді зерттеу дизайндары қолданылған. Зерттеу жұмысында қолданылған статистикалық талдауларға ұсынылып, әдебиеттерге сілтеме жасалған.</p> <p>Зерттеу жұмысының нәтижелері заманауи ғылыми зерттеу әдістерін қолдана отырып алынған. Автор зерттеу жұмысының базасын қолдана отырып, Statistica 10 (StatSoft Inc., АҚШ), IBM SPSS Statistics 10.0 бағдарламаларының көмегімен аналитикалық сараптама, Пирсон критерийі, prevalence ratio, логистикалық регрессия, Спирменнің рангтік корреляциясы статистикалық талдаулар жүргізіліп, интерпретациясы ұсынылған. Қолданылған сауалнамаға валидизация жасалған.</p> <p>Зерттеу жұмысында ұсынылған теориялық қорытындылар, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар зерттеулермен, статистикалық көрсеткіштермен, салыстырмалы маңызы бар қағидалармен, корреляциялық сараптамамен дәлелденген.</p> <p>Диссертациялық жұмыста көрсетілген ғылыми мәлімдемелердің басым бөлігіне рецензияланған отандық және шетелдік ғылыми әдеби көздерге сілтеме жасалған.</p> <p>Диссертацияны жазу барысында 189 ғылыми әдеби көздер қолданылған. Қолданылған ғылыми әдеби көздер тақырып өзектілігі мен мәселелерін ашуға толық жеткілікті болып табылады.</p>
---	--	---

9	Практикалық күндізлік принципті	<p>9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар:</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ</p> <p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ</p> <p>9.3 Тәжірибе бойынша ұсыныстар жаңа ма?</p> <p>1) толығымен жаңа;</p> <p>2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады);</p> <p>3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>Диссертациялық зерттеу жұмысы теориялық маңыздылыққа ие, зерттеу нәтижелерін жоғары оқу орындарында және жоғарғы оқу орындарынан кейінгі білім беру жүйелерінде тақырып ретінде оқытуға толық мүмкіндік бар.</p>
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	<p>Академиялық жазу сапасы:</p> <p>1) жоғары;</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) орташадан төмен;</p> <p>4) төмен.</p>	<p>Диссертацияның практикалық маңызы бар және 4.5. тармақта көрсетілгендей алынған нәтижелерді негізге ала отырып жасалған әдістемелік нұсқама тиісті мекемелерге тәжірибеде қолданысқа енгізілген <i>(енгізу акті диссертацияда қосымша ретінде тіркелген)</i>.</p> <p>Тәжірибе бойынша ұсыныстар толығымен жаңа болып табылады. Тәжірибелік ұсыныстар тұрғындар денсаулығын жақсартуға, өндіріс орынымен тұрғындар ортасындағы әлеуметтік байланысты нығайтуға, тұрғындардың экологиялық сауаттылығын арттыруға және қоршаған ортаны қорғауға негізделген.</p>
		<p>Айтмағанбет Перизаттың «Мұнай-газ өндіруші аймақ тұрғындары денсаулығы қалыптасуының медициналық-экологиялық аспектілері <i>(Жаңажол мұнай-газ кешені мысал ретінде)</i>» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы өзектілігі бойынша маңызды, ғылыми нәтижелері бар, толығымен аяқталған зерттеу жұмысы болып табылады. Диссертацияның академиялық жазу сапасы жоғары. Автор өзінің ойын түсінікті, ғылыми деңгейде рәсімдеген. Диссертацияның барлық бөлімдерінің ортасында логикалық байланыс бар.</p>	<p>Сонымен, Айтмағанбет Перизаттың 6D110200 «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша «Мұнай-газ өндіруші аймақ тұрғындары денсаулығы қалыптасуының медициналық-экологиялық аспектілері <i>(Жаңажол мұнай-газ кешені мысал ретінде)</i>» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы толық аяқталған, ғылыми жұмыс болып есептелінеді. Диссертациялық</p>

жұмыс Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетінің «Ғылыми дәрежелерді беру ережелерінің» талаптарына сәйкес келеді.

Сондықтан Айтмағанбет Перизатты 6D110200 «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға лайықты деп санаймын.

Ресми рецензент:

**ҚР Денсаулық сақтау министрлігі
Коммерциялық емес акционерлік қоғамы
«Астана медицина университеті»
Қоғамдық денсаулық және
эпидемиология кафедрасының меңгерушісі,
медицина ғылымдарының докторы, профессор**

А.А. Мусина

Медицина ғылымдарының докторы, профессор А.А. Мусина қолын растаймын.

КеАҚ «Астана медицина университеті» HR басқармасының орынбасары

И.И. Зикенов

Байланыс ақпараты:

Коммерциялық емес акционерлік қоғамы «Астана медицина университеті»
Адрес: 010000, ҚР, Астана қ., Бейбітшілік, 49 а көшесі,
E-mail: rektorat@amu.kz, rektorat@amu.edu.kz
Телефон: +7 (7172) 53 94 53; +77001539447